

11. Syvits'kyy M. Istorija pol's'ko-ukrayins'kykh konfliktiv. T. 1-3 / M. Syvits'kyy. – K., 2005.

12. Siruk Mykola. Posol Pol'shchi Yan Ryeklo: My rozumiemo, shcho bezpeka Ukrainy – tse i nasha bezpeka, a bezpeka Pol'shchi – tse y bezpeka Ukrainy" / Mykola Siruk // Elektronnyy resurs – Rezhym dostupu: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-planety/posol-polshchi-yan-pyeklo-my-rozumiyemo-shcho-bezpeka-ukrayiny-ce-i-nasha>

13. Stafichuk V. I. Politychna heohrafiya svitu: Navch. posibnyk / V. I. Stafichuk. – Kherson, 2016.

14. Stafichuk V. Tsentral'na Yevropa yak istoriko-heohrafichnyy rehon / V. Stafichuk // Ekonomichna i sotsial'na heohrafiya. – 2002. – Vyp. 53.

15. Shablyy Oleh. Ukrayina // Heohrafiya: svity, rehiony, kontsepty. [Pereklad z anhli.] – K., 2004.

Надійшла до редколегії 06.10.17

В. Стафійчук, канд. геогр. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СОВРЕМЕННОЕ РЕГИОНАЛЬНОЕ ПОЛИТИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ УКРАИНЫ

Рассмотрено современное региональное политико-географическое положение Украины как центральноевропейской страны. На основании бальной оценки центральноевропейские страны объединены в группы за приоритетностью сотрудничества для Украины. Раскрыты основные проблемы и направления дву- и многостороннего сотрудничества Украины с наиболее важными среди них, особенно Польшей, Литвой, Чехией, Румынией. Проанализировано наиболее проблематичные области сотрудничества Украины с другими странами региона. Подытожены варианты улучшения регионального политико-географического положения Украины.

Ключевые слова: региональное политико-географическое положение, сотрудничество, Украина, Центральная Европа, Польша, Литва, Балто-Черноморский альянс.

V. Stafichuk, PhD Geography, Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

CURRENT REGIONAL POLITICAL AND GEOGRAPHICAL SETTING OF UKRAINE

The current regional political and geographical setting of Ukraine as a Central European state was suggested. Consideration of Ukraine in the context of any other historical and geographical region contradicts to scientific approaches and its real location. It was emphasized that the political and geographical setting of Ukraine in the beginning of the XX and the XXI centuries has a certain similarity, that makes the views of S. Rudnytsky, V. Kubiiovych, Y. Lypa still currently important. Ukraine, in terms of centrality, is the second country in the region after Hungary. Six out of seven land neighbors of Ukraine are Central European states, and other eight Central European countries are the second order neighbors. By using score-based estimation Central European states were grouped according to their priorities in cooperation concerning Ukraine. The states of the region were divided by the six groups of political cooperation priorities as follows: Group 2 – Lithuania, Estonia, Slovenia, Poland, Czech Republic, Romania, Hungary, Bulgaria, Latvia, Slovakia, Croatia, Montenegro; Group 3 – Moldova, Macedonia, Albania; Group 4 – Serbia, Bosnia and Herzegovina; Group 5 – Belarus. The main problems and directions of bilateral and multilateral cooperation of Ukraine with the most important of them (Poland, Lithuania, Czech Republic, Romania) were covered. The most problematic issues in cooperation of Ukraine with these and other states in the region (contradictory interpretation of historical events, the existence of myths, the influence of radical and populist political forces, support for the territorial integrity of Ukraine, sanctions against Russia, assimilation of national minorities, the use of national languages in the educational process), the ways of their overcoming and the ways of closer partnership establishing were analyzed. The dynamics of the number of Ukrainians in the states of Central Europe and the necessity for their protection are indicated. The current role of Russia and the ways of its influence on the policy of the states of Central Europe are pointed out and the main directions of neutralization of Russian negative influence are outlined. The importance for Ukraine of further steps towards the full integration into NATO, the EU, participation in existing regional organizations and further advancement of the idea of the Baltic-Black Sea Alliance is emphasized. The troubled areas in and close by Central Europe and their influence on the regional political and geographical setting of Ukraine are indicated. The options to improve the regional political and geographical setting of Ukraine were summarized.

Key words: regional political and geographical setting, cooperation, partnership, priority ranking in cooperation, troubled areas, Ukraine, Central Europe, Poland, Lithuania, Baltic-Black Sea Alliance.

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2017.68.28>

УДК: 913(4/9)+324

Ю. Брайчевський, канд. геогр. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПОШИРЕННЯ ПОЛІТИКИ ПОПУЛІЗМУ В ДЕМОКРАТИЧНИХ КРАЇНАХ ЗАХОДУ: СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА США 2016 РОКУ

Роботу присвячено суспільно-географічному аналізу виборів президента США 2016 р. як індикативному прикладу поширення радикальних популістських ідеологій у західних демократіях. На основі аналізу електоральної ситуації у США у роботі стверджується, що причиною загальносвітового тренду посилення популістських політичних партій та рухів лежить криза взаємодії політичних еліт з їх базовим електоратом, що порушує ефективність демократичного представництва.

Ключові слова: електоральна географія, правий популізм, західні демократії, президентські вибори США.

Актуальність. Розвиток політичної карти світу, прибіжно із середини XIX ст., характеризувався поступовим процесом поширення демократичних форм організації політичної влади у все ширших географічних межах. Ряд західних аналітиків вбачають у цьому процесі закономірність глобального політичного поступу, наголошуючи на безальтернативності демократичного шляху розвитку (Ф. Фукуяма [13], Л. Даймонд [10]). Водночас, провідний центр міжнародного моніторингу демократичних перетворень Freedom House, у своєму щорічному звіті зазначив, що 2016 р. став 11 роком поспіль загальносвітового скорочення політичних і громадянських свобод. При чому, якщо раніше погіршення ситуації із громадянськими й політичними правами переважно стосувалася країн з авторитарними режимами, то останнім часом погіршення ситуації спостерігається у так званих консолідованих демократіях – країнах, що

завжди служили моделями ефективних інститутів державного управління. Електоральні події 2016 р. привернули увагу дослідників у цілій низці суспільних наук. На тлі загального посилення авторитаризму у світі в останні роки ці події дають підстави припускати загальносвітову тенденцію щодо сповільнення і навіть часткового згортання досягнень демократизації. Зміни політико-ідеологічних трендів як на глобальному рівні, так і в європейському регіоні, є актуальним питанням для осмислення в Україні, адже зрушення у світовому політичному середовищі у бік націоналізму, авторитаризму і політичного реалізму можуть послабити зовнішній чинник сприяння демократичним перетворенням в Україні.

Головними загрозами у цьому плані є посилення правої ідеології та популізму. Ознаками згортання демократичних свобод серед консолідованих демократій аналітики називають перемогу Дональда Трампа з його

контрверсійною програмою на виборах президента США, позитивний результат референдуму щодо виходу Великобританії з Європейського Союзу, негативний результат на референдумі щодо конституційної реформи в Італії, а також зростання популярності праворадикальних і популістських партій у ряді країн Західної Європи. Згадані події свідчать про загальний тренд політичної кризи в країнах Заходу.

Стан вивчення питання. Проблема зростання популярності радикальної популістської ідеології правого спрямування в країнах західної демократії є відносно малодослідженою, оскільки чітко окреслений тренд став очевидним порівняно нещодавно. Упродовж другої половини ХХ., початку ХХІ ст. право-радикальні партії відігравали периферійну роль у політичному житті країн Європи. До авторів, котрі безпосередньо зверталися до даної тематики, належать Х. Г. Бетц [7] (аналіз право-радикальної популістської ідеології у Західній Європі), В. Ван дер Брюг та М. Феннема [9] (дослідження електоральної бази радикальних партій серед країн Європейського Союзу), В. П. Ван Гент, Е. Ф. Янсен та Дж. Смітс [24] (поширення правого радикального популізму в Нідерландах) тощо. Відносно поширеними є роботи з електорально-географічного аналізу популістських сил у країнах Латинської Америки, зокрема, у працях К. Шурр [22] (роль емоційної політичної риторики в електоральній географії Еквадору), Е. Гібсон [15] (роль популізму в просування ринкових реформ у Мексиці та Аргентині) тощо.

Та якщо право-радикальна ідеологія має давнє коріння в Європі, а популізм процвітає у країнах, що розвиваються, успіх радикальної популістської платформи Д. Трампа є новим явищем у політичному житті Північної Америки. Аналітичні рефлексії на цю тему представлені переважно у рамках концепції "світу пост-правди", запровадженої аналітиками-коментаторами періодичних (не наукових) видань, наприклад Д. Дрезнер [11]. До найвідоміших робіт, присвячених електорально-географічному аналізу США, можна віднести праці Дж. Егню [3], [4], Дж. Арчера та П. Тейлора [5], [25], М. Ліпсета та С.Роккана [17], П. С. Варюшина та І. С. Тихоцької [1], [2].

Мета. У даній роботі пропонується на прикладі виборів президента США 2016 р. простежити сутність цієї кризи, що, на нашу думку, полягає у втраті двієї взаємозв'язку між політичними елітами та їх базовим електоратом, унаслідок чого політичний процес перестає виконувати функцію ефективного представництва інтересів громадян у державному управлінні. Наслідком тривалого невдоволення існуючими елітами є радикалізація електорату і зрештою зростає підтримка популістської риторики антисистемного спрямування.

Методи. Поряд із суто політологічним виміром даної проблематики важливим є її географічний аналіз. Окрім виявлення просторових тенденцій поширення популістських ідеологій у світі географія має потужний апарат контекстного аналізу, що дозволяє краще зрозуміти формування політичних інститутів та перебіг електоральних процесів. Контекстний аналіз (вивчення суспільно-географічного середовища як важливого чинника) і критичний аналіз (демонтаж) універсальних теорій із позицій географічного партикуляризму дають змогу змістовно поглибити розуміння причин і можливих наслідків поточних електоральних тенденцій. Дана робота побудована на основі монографічного аналізу (case study) останніх виборів президента США і використовує елементи нарративного методу для відтворення логіки електоральної поведінки, виходячи з особливостей суспільно-географічних передумов ідеологічної поляризації США.

Виклад основного матеріалу. У загальносвітовому тренді посилення політичних партій популістського спрямування особливо цікавим є феномен останніх виборів у США, країні, що упродовж майже всієї своєї історії характеризувалися низьким рівнем толерантності як до лівих, так і до радикальних правих ідеологій, а також завжди була відома прагматизмом як політичних еліт, так і електорату. Вибори президента 2016 р. стали нетривіальною подією в історії виборів у країні, що змусила переглянути цілу низку усталених уявлень щодо її електоральних особливостей. Кандидат-переможець від республіканської партії Д. Трамп привернув до себе увагу суспільно резонансною передвиборчою платформою, яка будувалася на тезах, що тривалий час уважалися табу для американських політиків і часто мали відверто популістський характер¹. Відомим афоризмом на початку кампанії Д. Трампа, що якнайкраще передає сутність його електоральної стратегії, став вислів "*I am not politically correct, I am correct*" ("*Я не політично коректний, я правий*"), апелюючи таким чином до факту, що часто політично коректні кліше ідуть у розріз із реальними очікуваннями виборців).

Ключовими тезами передвиборчої кампанії Д. Трампа стали протекціонізм у зовнішній торгівлі з метою повернення виробництва з дешевих країн назад до США, скасування системи обов'язкового медичного страхування, запровадженого попередньою адміністрацією Б. Обами, боротьба з нелегальною міграцією, передовсім через американсько-мексиканський кордон, боротьба з ісламським тероризмом, повернення до консервативних соціальних цінностей, зокрема, підтримка християнства як основної релігії у країні та обмеження державної політики підтримки одностатевих шлюбів і абортів, а також розширення можливостей застосування силових методів правоохоронними органами з метою забезпечення правопорядку. Загальним девізом кампанії було обрано гасло "*Зробимо Америку знову великою!*". Разом із тим, передвиборча кампанія набула резонансу через низку тез, що опосередковано апелювали до внутрішніх протиріч в американському суспільстві, зокрема щодо таких чутливих тем, як расова дискримінація, ксенофобія, гендерні відносини, антиглобалізм і т. п. Оглядачі зазначали, що кампанія Д. Трампа будувалася на розпалюванні негативних емоцій і ненависті. Цікавим є той факт, що на початку *праймеріз*², навіть у середовищі республіканської партії, кампанія Д. Трампа не сприймалася як прохідна через надмірну радикальність і неполітикоректність. Тим більше малоімовірною здавалася перемога цього кандидата на загальнонаціональних виборах. Проте, результати волевиявлення виявилися неочікуваними.

Результат виборів 2016 р. викликав чимало критики на адресу виборчої системи у США, адже за сумарною кількістю голосів громадян кандидат від демократичної партії Х. Клінтон випередила свого опонента набравши 48,2 % проти 46,1 (Д. Трамп став п'ятим президентом за всю історію виборів у США, що здобув перемогу, програвши за підсумками всенародного голосування).

¹ Слід зазначити, що популістську платформу, хоча й відмінну із т. з. ідеологічного наповнення, використовував і Б. Сандерс, опонент Х. Клінтон на *праймеріз* демократичної партії США, який також здобув неочікувано високий електоральний результат.

² Процедура висунення єдиного кандидата від партії у формі внутрішньопартійних виборів, є обов'язковою для виборів президента США за винятком випадків, коли чинний президент від даної партії балотується на другий термін.

Проте за співвідношенням голосів *колеґії вибірників*³, котрі власне і визначають результати виборів, Д. Трамп переміг, набравши 304 голоси проти 227 за Х. Клінтон. Крім того, кандидат від республіканської партії отримав перемогу в 30-ти із 50-ти штатів [18].

Система, за якої кандидат може програти за підсумками всенародного волевиявлення, але отримати більшість голосів вибірників, має свою логіку: вона розрахована на те, щоб зрівноважити політичні права територій з різною густиною населення. Якби результати виборів визначалися за співвідношенням голосів громадян, декілька найбільших мегалополісів завжди б мали більше впливу на формування уряду, ніж периферійні сільськогосподарські штати.

З позиції контекстного географічного аналізу, вибори президента США 2016 р. привертають увагу не стільки власне перемогою Д. Трампа, скільки самим фактом такого високого рівня суспільної та електоральної підтримки його контрверсійної платформи. Цікавою також є і географія підтримки. Демократи програли не лише у низці так званих "штатів, що коливаються", включно із Флоридою, Північною Кароліною, Огайо та Айовою, але й у трьох традиційно демократичних штатах, частині так званої "блакитної стіни" (штати, у яких із 1992 р. демократична партія перемагала зі значним відривом) – Мічиган, Пенсільванія та Вісконсін. Перемога в індустріальних штатах, що отримали назву "іржавого поясу", є особливо вражаючою. Д. Трамп як кандидат і Республіканська партія у цілому позиціонуються як представники великого капіталу, що негативно сприймається у регіонах, де значну частку населення становить робітничий клас, особливо у депресивних районах із численними соціальними проблемами. Більш ліва політика демократичної партії, націлена на розширення програм соціального забезпечення, упродовж кількох десятиріч знаходила тут стійку електоральну підтримку.

Не менш неочікуваною стала перемога Д. Трампа у Флориді, де за підрахунками демографів іспаномовне населення (переважно іммігранти із країн Латинської Америки) становить понад 24,5 %, а афроамериканське населення (не іспаномовне) – понад 16,8. Разом вони становлять понад 41 % населення [20]. Ці дві соціально-демографічні групи громадян упродовж тривалого часу є сталим електоратом демократичної партії та її кандидатів, що позиціонують себе як провідники активної боротьби за права расових та етнічних меншин.

Д. Трамп отримав несподівано високий рівень підтримки серед категорій населення, які сприймалися як його антагоністи. У загальнонаціональному зрізі за кандидата від республіканської партії проголосувало близько 29 % американців латиноамериканського походження, 29 % азійського, 8 % афроамериканського, 42 % жіночого населення, 45 % американців із вищою освітою і 37 %

³ Колеґія вибірників – особливий виборчий інститут США. На момент написання конституції США політична система не передбачала двопартійну структуру. Автори конституції запропонували систему, коли кожен штат буде делегувати довірених осіб, які матимуть достатній авторитет, досвід і поінформованість, щоб оцінити кандидатів і зробити поміркований вибір. Ці довірені особи називаються вибірниками, а інститут – колеґією вибірників. Таким чином, система мала убезпечитись від популярної "охлократії", описаної ще античними філософами. Проте уже з кінця XIX ст. сформувалася двопартійна система і поступово всі штати перейшли до практики номінування вибірників, уповноважених голосувати за кандидата від конкретної партії. Теоретично, можлива ситуація коли вибірник голосує проти кандидата, за якого він уповноважений віддати голос, але це виняткові випадки, після яких вибірник найімовірніше втрачає довіру партії й можливість далі розвивати політичну кар'єру. Такі вибірники отримали назву "вибірники-зрадники".

громадян із вищим академічним ступенем [23]. Ураховуючи конфронтаційний характер передвиборчої кампанії й суспільний резонанс, такі результати можна вважати доволі високими. Іншими словами, Д. Трамп отримав перемогу, спираючись, серед іншого, на традиційно лівий сегмент виборців – представників робітничого класу, що зазвичай підтримують більш соціально орієнтовану демократичну партію, і не отримав очікуваного бойкоту з боку жіночого та іспаномовного електорату.

Пояснення такому феномену можна шукати не лише у загостренні давніх соціальних протиріч. Вибори президента США 2016 р. стали яскравим прикладом загальної тенденції серед західних країн, який полягає у масовому розчаруванні громадян у своїх політичних елітах і підтримці кандидатів або партії популістів. Дана виборча кампанія продемонструвала невідповідність політичного дискурсу, який превалював серед еліт як демократичної, так і республіканської партії, тим проблемам, із якими щодня стикаються пересічні американці.

Для того щоб зрозуміти логіку даної виборчої кампанії, необхідно глибше проаналізувати суспільно-географічний контекст політичних протистоянь у США. Ця країна відома світові як одна із найстабільніших демократій зі стійкою двопартійною системою, що назагал відбиває світоглядні відмінності громадян. Демократичну партію прийнято вважати прихильниками ліберальної ідеології, а республіканську – консервативної. Але при цьому, американське тлумачення ліберальної та консервативної політики має дещо відмінний від Європи зміст. У Західній Європі консервативні ідеї були пов'язані із аристократичними традиціями і цінностями державоустрою докапіталістичної доби, тоді як ліберали представляли ділові кола підприємців і виступали за свободу капіталізму. Із розвитком соціалістичної ідеології сформувався лівий політичний фланг, що об'єднав політичні сили від радикального комуністичного до поміркованого соціал-демократичного спрямування. Таким чином, у Європейському контексті лібералізм більше акцентує увагу на свободі підприємництва і меншому втручанні держави в економіку.

США, на відміну від Європи, не мали давніх аристократичних державних традицій. Значною мірою, населення США становили іммігранти, що залишили Європу, прагнучи звільнитися від консервативних обмежень у європейських монархіях. Розбудова незалежної американської держави відбувалася на хвилі розвитку капіталізму. Тому ідеологія державотворення від початку передбачала мінімальне втручання держави у життя громадян, у т. ч. і в економіку, що робило США ідеальним місцем для розвитку підприємництва. З іншого боку, ідеї соціалізму також не знайшли широкої підтримки серед американського суспільства. Тому капіталізм як основа для суспільного розвитку не ставився під сумнів ні з правого, ні з лівого боку ідеологічного спектру.

Сучасний поділ на консерваторів та лібералів сформувався приблизно із середини XX ст. як реакція на низку суспільних трендів, що були започатковані у період так званої "нової угоди" – комплексу економічних реформ адміністрації Ф. Рузвельта, спрямованих на подолання Великої депресії у період між 1933 і 1938 рр. Загальне спрямування політики "нової угоди" полягало в активному втручанні держави у пошук економіки шляхом збільшення державних витрат на стимулювання зайнятості, забезпечення освіти та професійної підготовки малозабезпечених громадян, підвищення внутрішнього попиту, а також шляхом регулювання цін та рівня заробітної плати. "Нова угода" являла собою американський варіант лівої економічної політики, що може бути порівняна з підходами європейських правочентристських партій, із ідеологією так званого "відпо-

відального капіталізму". Також, економічна політика Ф. Рузвельта передбачала відхід від золотовалютного стандарту і лібералізацію зовнішньої торгівлі, що мало покращити розвиток за рахунок укладання двосторонніх угод з урядами інших країн щодо взаємного відкриття ринків. Результатом комплексу реформ стало поживлення американської економіки, зростання зайнятості і загальної добробуту населення, проте зворотним боком стало поступове зростання державного боргу, у т. ч. і перед зарубіжними позичальниками.

На тлі загальнонаціонального економічного зростання, із середини ХХ ст. активізуються громадські рухи за расову рівність та права жінок. Спільним між ними був принцип ствердної дії, що полягав в активному ствердженні прав дискримінованих соціальних груп. На законодавчому рівні цей принцип утілювався Актом про громадянські права, прийнятим у 1964 р., а також низкою розпоряджень, виданих адміністраціями президентів Дж. Кеннеді та Л. Джонсона, якими всім державним установам і організаціям заборонялося дискримінувати права кандидатів на працевлаштування на основі їхньої расової, етнічної або статевої належності.

Разом лівий ухил економічної політики і боротьба із расовою та гендерною дискримінацією втілювали принцип позитивних прав або позитивних свобод. На відміну від негативних свобод, що передбачають відсутність бар'єрів для реалізації тих чи інших прав, позитивні свободи передбачають активне їх забезпечення. Іншими словами, концепція позитивних свобод означає активнішу роль уряду та/або громадських інститутів у забезпеченні рівних прав усім категоріям громадян. Таким чином сформувалася ідеологічна течія лібералів⁴. Пізніше, до переліку меншин, що вимагали ствердної дії із забезпечення своїх прав, долучилися сексуальні меншини, прихильники лібералізації легких наркотиків і т. д. Таким чином, поступово ліберальна ідеологія, окрім ідей економічної та соціальної рівності, стала на захист широкого кола індивідуальних свобод, не типових для консервативного суспільства.

Природно, частина американського суспільства негативно сприймала стрімкі соціальні зміни. Представники великого бізнесу і послідовники ідеології вільного капіталізму розглядали економічні перетворення " нової угоди" як шлях до падіння ефективності та якості виробництва, а також ризик формування надвеликого державного боргу. Значна кількість білого населення, особливо на півдні, у штатах, що займали сторону конфедератів під час війни за незалежність, негативно сприйняла заборону расової сегрегації та спроби інтегрувати афроамериканське населення у "білий" соціум. Принцип ствердної дії стосовно гендерної політики, зокрема, активне пропагування пріоритету кар'єри у житті жінки, призвело до зникнення традиційних елементів сімейного побуту. Ідеологічна течія противників суспільних перетворень, що отримали поштовх у середині ХХ ст., згуртувалася довкола ідеї збереження та часткового відтворення елементів старого укладу життя, оформившись у консервативне крило ідеологічного спектру.

Різниця між ліберальним та консервативним крилом американської політики включає ще цілу низку дискусійних тем, зокрема, зовнішньоекономічна політика, право силових структур на застосування превентивного насильства, питання релігії та її проникнення у світське життя тощо. Але ключовими питаннями, які визначали електоральний дискурс упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ ст., були масштаби урядових соціальних програм і рівень

оподаткування, у першу чергу великих корпорацій, а також питання расової дискримінації та особистих свобод.

Цікавим є зв'язок між ідеологічним поділом і двопартійною системою. Упродовж своєї історії обидві партії більшою або меншою мірою змінювали свою ідеологічну платформу й електоральну базу. Так, демократична партія, що колись становила інтереси великого аграрного капіталу південних штатів, нині є виразником інтересів найменш забезпечених верств населення і має найбільшу електоральну підтримку на півночі та на заході країни. Республіканська партія, що колись становила інтереси індустріального капіталу Півночі й виступала за скасування рабства і рівні права для афроамериканських громадян, на сьогодні має електоральну базу на Півдні центру та Середньому заході, має високу підтримку в сільськогосподарських штатах і асоціюється з електоратом, що найбільш негативно сприймає політику стверджувальної дії, особливо у расових питаннях. Хоча обидві партії мають як консервативне, так і ліберальне крило, у цілому сучасна платформа демократичної партії переважно ґрунтується на ліберальних засадах, а республіканської – на консервативних.

Особливість суспільно-політичного дискурсу останніх десятиріч полягала у тому, що противники політики лібералів щодо забезпечення позитивних свобод меншинам не могли відкрито висловлювати свою позицію і тим більше використовувати її у передвиборчій агітації через її неполітикоректність, адже критика політики стверджувальної дії відразу таврується опонентами як расизм, ксенофобія, сексизм та інші форми дискримінації. Разом із тим, поширеною серед консервативної частини суспільства є думка, що політика стверджувальної дії щодо будь-яких меншин має зворотний результат. Так, інструкції для держустанов і негласна норма серед приватних підприємств не дискримінувати кандидатів на працевлаштування на підставі раси, етнічної належності або гендеру, призводять до політики прихованих квот, коли роботодавці можуть надати перевагу представнику меншини і відмовити більш кваліфікованому кандидату, щоб уникнути звинувачень у дискримінації. Так само у випадку корпоративних конфліктів: застосовувати покарання для представника меншини може бути проблематичним, оскільки той завжди може поскаржитися, що покарання є результатом дискримінації, а не наслідком того чи іншого порушення. Не менш чутливою за расові відношення є тема гендерних відносин у корпоративному середовищі. Критики політики стверджувальної дії говорять про численні зловживання темами расової, етнічної та гендерної дискримінації, що можуть шкодити ефективності виробництва, а також призводити до зворотної дискримінації представників демографічної більшості.

Натомість, консервативна ідеологія пропагує політику "расової сліпоти", згідно з якою раса не повинна взагалі бути аргументом під час прийняття рішень щодо працевлаштування, винесення покарання або у будь-якій іншій ситуації. Прихильники цієї ідеології посилаються на висловлювання Мартіна Лютера Кінга: "Я мрію, що четверо моїх маленьких дітей колись житимуть серед нації, де їх будуть оцінювати не за кольором шкіри, а за їхньою вдачею [8]". Аналогічний принцип сліпоти, на думку консерваторів, мусить використовуватися і стосовно інших меншин чи дискримінованих категорій громадян. На їх думку, практика квотування⁵ приз-

⁴ Від англ. *liberty* – свобода.

⁵ Слід мати на увазі, що расове або будь-яке інше квотування законодавчо заборонені у США, але критики стверджують, що політика стверджувальної дії призводить до негласного квотування і до нерівноцінного ставлення щодо представників меншин і більшості через ризик звинувачень у дискримінації.

водить не лише до зворотної дискримінації, але й до штучного виокремлення меншини і провокування соціальних конфліктів, адже стверджувальна дія може виглядати не як політика примирення і гармонізації, а як свого роду соціальна війна, що має компенсувати заподіяну минулими поколіннями шкоду. Відповідно, конфліктність політики, на думку критиків, призводить лише до загострення конфлікту.

Наукова оцінка даної ситуації є вкрай складною, адже дана тема є соціально гострою і ставлення громадян до питань, пов'язаних із політикою стверджувальної дії або її запереченням, часто є дуже емоційним, що утруднює об'єктивність можливих опитувань. Але в електоральному полі не так важливе статистичне співвідношення між випадками реальної дискримінації чи зворотних ефектів від антидискримінаційної політики стверджувальної дії, як суб'єктивне сприйняття проблеми у суспільстві. Брак можливості вести відкритий діалог із чутливих питань, вочевидь, призвів до поступового накопичення напруги, яку вдало використав штаб Д. Трампа для мобілізації консервативно налаштованої частини електорату, яка розчарувалася у політично коректному керівництві республіканської партії, що не могло відкрито озвучити проблеми, які їх хвилюють.

З іншого боку, представники демократичної партії й ліберальної ідеології регулярно використовували тему дискримінацій для дискредитації своїх політичних опонентів, не даючи, таким чином, консервативній

частині суспільства обговорювати свою позицію у публічній площині. Ефектом від експлуатації такого зручного інструменту політичної боротьби стало все більше відчуження консервативно орієнтованих виборців від демократичної партії та її категоричне несприйняття не лише на раціональному, але і на емоційному, ірраціональному рівні.

Другий важливий чинник, який забезпечив широку підтримку Д. Трампу, – це мобілізація лівого електорату, що традиційно підтримував демократичну партію та її кандидатів. Демократична партія впродовж тривалого часу мала суттєву перевагу в старих промислових і депресивних районах, але на останніх виборах цей традиційний електорат підтримав кандидата від республіканської партії. Така ситуація на перший погляд викликає подив, адже другий термін адміністрації Б. Обама позначався економічним похваленням після кризи 2008 р. Так динаміка ВВП на душу населення свідчить, що уже у 2010 р. економіка країни повернулася до передкризового рівня 2008 р. і далі продовжувала зростання [14]. Під час виборчої кампанії, Х. Клінтон наголошувала, що політика державного сприяння економічному розвитку дозволила подолати проблему зростаючого безробіття і знизити його рівень із 9,6 % у 2010 р. до 5,3 % у 2015 (рис. 1). Але ці показники можуть бути оманливими для оцінки змін якості життя населення.

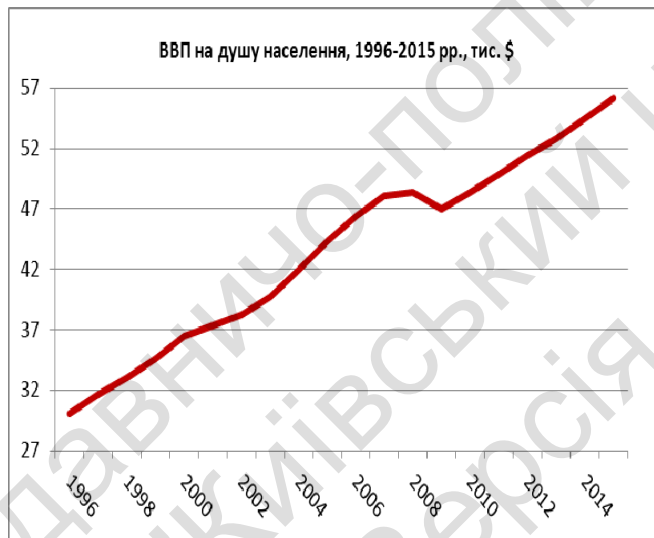

Рис. 1. Динаміка ВВП та рівня безробіття у США, 1996–2014 рр. [14], [16]

По-перше, починаючи із 1980-х рр., у США спостерігається стала тенденція до посилення нерівномірного розподілу доходу між найбагатшими та найбіднішими верствами населення (рис. 2). Починаючи із 2009 р., ця тенденція лише погіршилась. У 2011 р. країну сколихнула серія масових вуличних протестів, що розпочалися з акції "Окупуй Уолл-Стріт!". Головною вимогою було врегулювання державою ситуації із несправедливим розподілом суспільних благ. Акція відбувалася на тлі наслідків економічної кризи 2008 р., яка була спровокована кредитними махінаціями провідних фінансових корпорацій. Саме тому жорстка риторика стосовно фінансових корпорацій із Уолл-Стріт активно використовувалася під час праймеріз як конкурентом Х. Клінтон від демократичної

партії Б. Сандерсом, так і Д. Трампом⁶, особливо на початку кампанії. Значна частина критики на адресу Х. Клінтон була пов'язана із фінансуванням її передвиборчої кампанії корпораціями з Уолл-Стріт.

⁶ Цікавий епізод, що демонструє популістський характер кампанії Д. Трампа, пов'язаний із обіцянками притягнути до кримінальної відповідальності керівництво компанії *Goldman Sachs*, яку вважають безпосередньо відповідальною за початок кризи 2008 р. Проте на посаду директора Національної економічної ради Д. Трамп призначив директор *Goldman Sachs* Гері Кон.

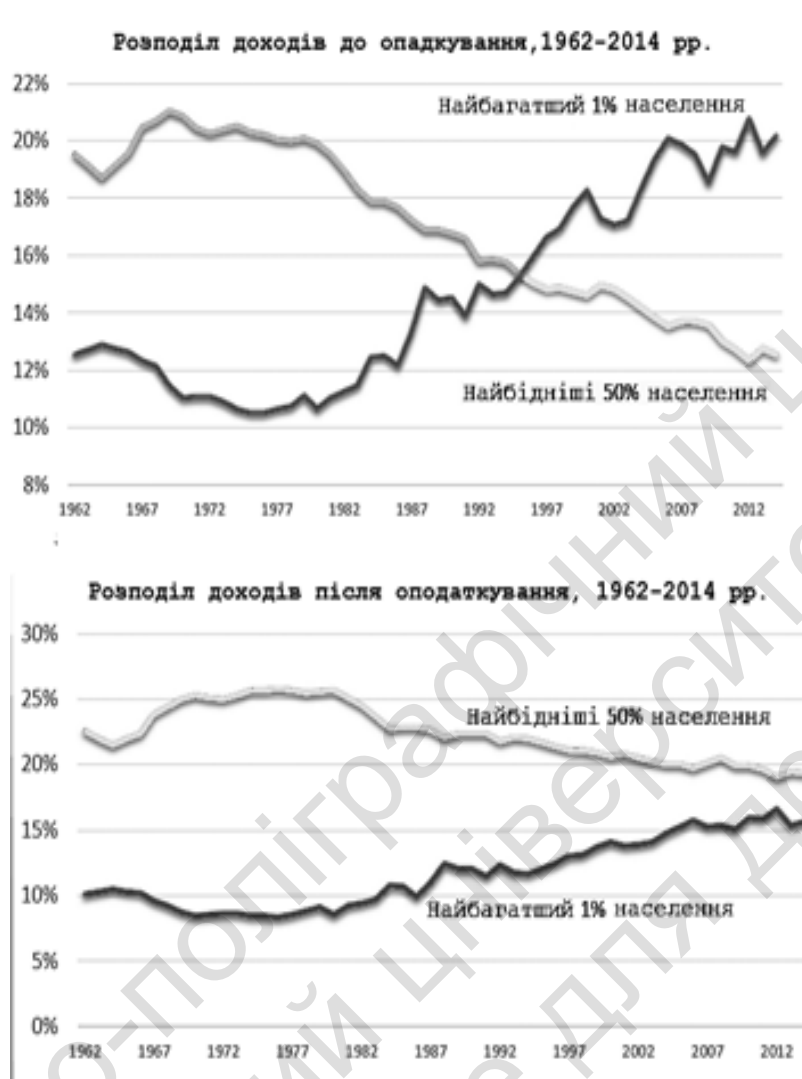

Рис. 2. Розподіл доходів між найбагатшим і найбіднішим населенням, 1962–2012 рр. [19]

Також на рис. 2 можна побачити, що зростання доходів найбагатших верств населення, якщо рахувати їх до оподаткування, відбувається набагато стрімкіше, ніж якщо рахувати доходи після сплати податків. Під певним кутом зору це також може свідчити про неефективність політики державного регулювання розподілу суспільних благ, адже при тому, що великий бізнес (який вважається локомотивом зростання і забезпечує робочі місця) витрачає на сплату податків значно більше, ніж у 1970-ті рр., тенденція до погіршення стану найбідніших верств населення все одно посилюється. Таку динаміку можна інтерпретувати як неефективне використання податкових коштів і зниження стимулів для великого капіталу працювати на американському ринку.

Також цікавим є аналіз динаміки зайнятості за видами економічної діяльності (табл. 1). Сумарно, у США спостерігається планомірне зростання кількості робочих місць. У період із 2004 по 2014 рр. ринок праці зріс майже на 6,5 млн вакансій. Проте тенденція до зростання ринку праці стосується переважно сфери обслуговування. За зазначений період, ринок праці тут зріс на майже 10 млн вакансій. Разом із тим, у сфері виробництва товарів, особливо в галузі обробної промисловості, спостерігається негативна динаміка. Ринок праці тут утратив понад 2,1 млн вакансій. До того ж, від'ємну динаміку демонструє будівельна галузь (мінус 837 тис. робочих місць), а також сегмент громадян, що працюють самі на себе, як у сільському господарстві, так і в інших галузях – разом їхня кількість зменшилась майже на 1,1 млн.

Таблиця 1. Динаміка ринку праці США за галузями за період 2004–2014 рр.

Галузь господарства	Кількість робочих місць		Динаміка	
	2004	2014	2004–14	%
Разом	144,047.00	150,539.90	6,492.90	4.51
Виробництво товарів (окрім сільського господарства)	21,815.30	19,170.50	-2,644.80	-12.12
Добувна промисловість	523.2	843.8	320.6	61.28
Будівництво	6,976.20	6,138.40	-837.8	-12.01
Обробна промисловість	14,315.90	12,188.30	-2,127.60	-14.86
Сфера надання послуг	110,646.90	120,641.00	9,994.10	9.03
Сільське, лісове господарство, рибальство	2,111.30	2,138.30	26.9	1.27
Найняті сільськогосподарські працівники	1,149.00	1,384.00	235	20.45
Самостійно зайняті у сільському господарстві	962.3	754.3	-208.1	-21.63
Самостійно зайняті (не у сільському господарстві)	9,473.60	8,590.20	-883.4	-9.32

Складено за [12].

Хоча зменшення зайнятості у промисловості та зростання сфери послуг свідчить про процес постіндустріалізації господарства і економістами сприймається як позитивний тренд, слід мати на увазі, що робітники низькокваліфікованих професій, особливо у галузі промисловості, будівельній індустрії, сільському господарстві, визначаються низькою мобільністю і важко перекаліфікуються. Тому сумарне поживлення на ринку праці, що використовувалося як аргумент на користь політики адміністрації Б. Обами, не зачіпало найбільш вразливі категорії працівників, які втрачали роботу. І саме вони становили основу лівого електорату, що у попередні роки забезпечував перемогу демократам у старих промислових районах, зокрема, у штатах "іржавого поясу". Неспроможність демократів визнати неефективність власної соціально-економічної політики на тлі оманливої позитивної динаміки спричинила до переорієнтації електорату на кандидата-популіста, що безпосередньо звернув увагу саме на ці категорії населення.

Висновки. Вибори президента США 2016 р. характеризувалися неочікуваною перемогою контраверсійного кандидата від республіканської партії з доволі радикальною і популістською платформою. Неочікуваною його перемога була не лише на рівні змагань демократичної та республіканської партії, але й під час праймеріз республіканської партії. Аналіз суспільно-географічного контексту, в якому проходили вибори, дозволяє простежити причини порушення усталених моделей електоральної поведінки і переформатування електоральної карти США. Цими причинами є втрата взаємозв'язку між політичними елітами та їх електоральною базою, інтереси якої вони (еліти) упроважені представляти. Так, істеблшмент республіканської партії через нездатність вести дискусію щодо негативних наслідків (реальних чи уявних) політики стверджувальної дії у питаннях расових, етнічних та гендерних відносин дистанціювали консервативний електорат від фаворитів праймеріз республіканської партії. Аналогічно, неспроможність істеблшменту демократичної партії визнати неефективність власної соціально-економічної політики і нездатність виокремити найпроблемніші категорії населення, які потребують радикальних реформ, призвели до втрати демократами свого базового електорату в промислових регіонах. Загрозливим наслідком втрати взаємозв'язку між політичними елітами та базовим електоратом є радикалізація політично активних громадян, що схиляються до антисистемної риторики популістів. Оскільки подібна тенденція спостерігається не лише у США, але й у інших "старих демократях", це може стати серйозним випробуванням для глобальної демократизації як глобального політико-географічного тренду.

Новизна дослідження полягає у спробі на основі контекстного аналізу виявити суспільно-географічні передумови зростання популярності радикальної популістської ідеології у США, що привело до неочікуваної перемоги Д. Трампа на виборах 2016 р., а також у спробі пояснити загальний тренд підйому правих популістських рухів у країнах із сформованою демократією кризою взаємодії еліт з їх базовим електоратом.

Список використаних джерел

1. Варюшин П. С. Территориальные факторы электорального поведения в Японии и США / П. С. Варюшин, И. С. Тихоцкая // *Вестн. Московск. ун-та. Серия 5: География.* – 2016. – (2): 102-111.
2. Варюшин П. С. Методы исследования географии политических предпочтений населения США / П. С. Варюшин // *Вестн. Московск. ун-та. Серия 5: География.* – 2014. – (4): 42-47.
3. Agnew, J. *Place and Politics: The Geographical Mediation of State and Society* / J. Agnew. London: Allen and Unwin, 1987.
4. Agnew, J. Mapping politics: how context counts in electoral geography / J. Agnew // *Polirical Geography.* – 1996. – Vol. 15, No. 2. – P. 129-146.

5. Archer, J. C., Taylor, P. J. *Section and party: a political geography of American presidential elections, from Andrew Jackson to Ronald Reagan.* Research Studies Press Limited, 1981.
6. Barnett C. *Geography and Democracy: An Introduction* // C. Barnett & M. Low (eds.) *Spaces of Democracy.* Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Dehli, 2004.
7. Betz, Hans-Georg. *Radical right-wing populism in Western Europe.* Springer, 1994.
8. Brainy Quote. Martin Luther King, Jr. Quotes. – <https://www.brainyquote.com/quotes/quotes/m/martinluth115056.html>.
9. Brug, Van der, W., & Fennema, M. "The support base of radical right parties in the enlarged European Union." *European Integration* 31.5 (2009): 589-608.
10. Diamond L. (ed.) *Political culture and democracy in developing countries: Textbook edition.* Lynne Rienner Publishers, 1994.
11. Drezner D. W. (16 June 2016). "Why the post-truth political era might be around for a while". *The Washington Post.* Retrieved 11 July 2016.
12. Employment by major industry sector. Bureau of Labor Statistics. – https://www.bls.gov/emp/ep_table_201.htm.
13. Fukuyama, F. *The end of history and the last man.* Simon and Schuster, 2006.
14. GDP per Capita. United States of America. The World Bank. – <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2015&locations=US&start=1994>
15. Gibson, Edward L. "The populist road to market reform: Policy and electoral coalitions in Mexico and Argentina." *World Politics* 49.03 (1997): 339-370.
16. Labor Force Statistics from the Current Population Survey. Bureau of Labor Statistics. – https://data.bls.gov/timeseries/LNU04000000?years_option=all_years&periods_option=specific_periods&periods=Annual+Data.
17. Lipset, S. M., & Rokkan, S. Cleavage structures, party systems and voter alignments // S. M. Lipset & S. Rokkan (eds.) *Party systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives.* – New York: Free Press, 1967. – P. 3-64.
18. OFFICIAL 2016 PRESIDENTIAL GENERAL ELECTION RESULTS. State Elections Offices. – <http://www.fec.gov/pubrec/fe2016/2016presgeresults.pdf>.
19. Alvaredo, Facundo, et al. "The world wealth and income database." – <http://wid.world/country/usa>.
20. Population and Demographic Data. Office of Economic and Demographic Research. – <http://edr.state.fl.us/Content/population-demographics/data>.
21. Roberts R.S. Populism and agrarian ideology: the 1982 Nebraska corporate farming referendum // Johnston R. J., Shelley F. M., Taylor P. J. (eds.) *Developments in Electoral Geography.* Routledge: London and New York, 1990.
22. Schurr, C. Towards an emotional electoral geography: The performativity of emotions in electoral campaigning in Ecuador. *Geoforum*, 2013, 49: 114-126.
23. Schramm, M. How we voted – by age, education, race and sexual orientation. – <http://college.usatoday.com/2016/11/09/how-we-voted-by-age-education-race-and-sexual-orientation/>
24. Van Gent, W. P., Jansen, E. F., & Smits, J. H. (2014). Right-wing radical populism in city and suburbs: An electoral geography of the Partij Voor de Vrijheid in the Netherlands. *Urban Studies*, 51(9), 1775-1794.
25. Taylor, P. J. (2014). Extending the world of electoral geography. *Developments in Electoral Geography (Routledge Library Editions: Political Geography)*, 7, 257

References

1. Variushyn, P. S., Tihotskaia I. S. Territorialnie factory elektoralnogo povedenia v Japonii i SShA. [Territorial factors of electoral behavior in Japan and the USA] // *Vestnik Moskovskogo universiteta. Seria 5. Geographia.* 2016; 102-111.
2. Variushyn, P. S. Metody issledovania geografii politicheskikh predpochtenii naselenia SShA [The methods of studying political preferences of the population of the USA] // *Vestnik Moskovskogo universiteta. Seria 5. Geographia.* 2014; (4): 42-47.
3. Agnew, J. *Place and Politics: The Geographical Mediation of State and Society.* London: Allen and Unwin, 1987.
4. Agnew, J. Mapping politics: how context counts in electoral geography // *Polirical Geography.* – 1996. – Vol. 15, No. 2, pp. 129-146.
5. Archer, J. C.; Taylor, P. J. *Section and party: a political geography of American presidential elections, from Andrew Jackson to Ronald Reagan.* Research Studies Press Limited, 1981.
6. Barnett C., Low M. *Geography and Democracy: An Introduction* // C. Barnett & M. Low (eds.) *Spaces of Democracy.* Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Dehli, 2004.
7. Betz, Hans-Georg. *Radical right-wing populism in Western Europe.* Springer, 1994.
8. Brainy Quote. Martin Luther King, Jr. Quotes. – <https://www.brainyquote.com/quotes/quotes/m/martinluth115056.html>.
9. Brug, Van der, W., & Fennema, M. "The support base of radical right parties in the enlarged European Union." *European Integration* 31.5 (2009): 589-608.
10. Diamond L. (ed.) *Political culture and democracy in developing countries: Textbook edition.* Lynne Rienner Publishers, 1994.
11. Drezner D.W. (16 June, 2016). "Why the post-truth political era might be around for a while". *The Washington Post.* Retrieved 11 July 2016.
12. Employment by major industry sector. Bureau of Labor Statistics. – https://www.bls.gov/emp/ep_table_201.htm.

13. Fukuyama, F. The end of history and the last man. Simon and Schuster, 2006.
14. GDP per Capita. United States of America. The World Bank. – <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2015&locations=US&start=1994>.
15. Gibson, Edward L. "The populist road to market reform: Policy and electoral coalitions in Mexico and Argentina." *World Politics* 49.03 (1997): 339-370.
16. Labor Force Statistics from the Current Population Survey. Bureau of Labor Statistics. – https://data.bls.gov/timeseries/LNU04000000?years_option=all_years&periods_option=specific_periods&periods=Annual+Data.
17. Lipset, S.M., & Rokkan, S. Cleavage structures, party systems and voter alignments // S. M. Lipset & S. Rokkan (eds.) *Party systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: Free Press, 1967. – P. 3-64.
18. OFFICIAL 2016 PRESIDENTIAL GENERAL ELECTION RESULTS. State Elections Offices. – <http://www.fec.gov/pubrec/fe2016/2016presgeresults.pdf>
19. Alvaredo, Facundo, et al. "The world wealth and income database." – <http://wid.world/country/usa/>.
20. Population and Demographic Data. Office of Economic and Demographic Research. – <http://edr.state.fl.us/Content/population-demographics/data>.
21. Roberts R.S., Ufkes F.M., Shelley F.M. Populism and agrarian ideology: the 1982 Nebraska corporate farming referendum // Johnston R.J., Shelley F.M., Taylor P.J. (eds.) *Developments in Electoral Geography*. Routledge: London and New York, 1990.
22. Schurr, C. Towards an emotional electoral geography: The performativity of emotions in electoral campaigning in Ecuador. *Geoforum*, 2013, 49: 114-126.
23. Schramm, M. How we voted – by age, education, race and sexual orientation. – <http://college.usatoday.com/2016/11/09/how-we-voted-by-age-education-race-and-sexual-orientation>.
24. Van Gent, W. P., Jansen, E. F., & Smits, J. H. (2014). Right-wing radical populism in city and suburbs: An electoral geography of the Partij Voor de Vrijheid in the Netherlands. *Urban Studies*, 51(9), 1775-1794.
25. Taylor, P. J. (2014). Extending the world of electoral geography. *Developments in Electoral Geography* (Routledge Library Editions: Political Geography), 7, 257.

Надійшла до редколегії 10.10.17

Ю. Брайчевский, канд. геогр. наук, доц.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

РАСПРОСТРАНЕНИЕ ПОЛИТИКИ ПОПУЛИЗМА В ДЕМОКРАТИЧЕСКИХ СТРАНАХ ЗАПАДА: ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ВЫБОРОВ ПРЕЗИДЕНТА США 2016 ГОДА

Работа посвящается общественно-географическому анализу выборов президента США в 2016 г. как индикативному примеру распространения радикальных популистских идеологий в западных демократиях. На основании анализа электоральной ситуации в США в работе утверждается, что в основе общемирового тренда усиления популистских политических партий и движений лежат кризис взаимодействия политических элит с их базовым электоратом, который нарушает эффективность демократического представительства.

Ключевые слова: электоральная география, правый популизм, западные демократии, президентские выборы в США.

Y. Braychevskyy, PhD Geography, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

SPREADING POLITICS OF POPULISM IN WESTERN DEMOCRACIES: SOCIAL-GEOGRAPHIC ANALYSIS OF THE US PRESIDENTIAL ELECTION 2016

Electoral developments of the recent years reveal a clear trend of right-wing populist political movements gaining ever stronger support in the number of Western countries usually referred to as consolidated democracies. Unexpected victory of Donald Trump at both the Republican Party primaries and the national election 2016 in the USA is an especially striking example considering the provoking nature of his campaign widely accused of being populist and appealing to right-wing nationalist (racist) sentiments. Even more surprising was the level of support he gained among those categories of voters, who were expected to be his strongest opponents.

The article employs social context analysis as a tool for better understanding of the success Trump's campaign has achieved in traditionally liberal states such as the Rust Belt in the north of the US or latino-dominated Florida. Tracing the evolution of the liberal-conservative split of the US society from the second half of the XXth century till present one can observe that traditional for the Democratic Party campaigning focus on race, gender and social justice issues coupled with the stress on foreign policy failed to appeal to the party's base electorate. On the other hand, addressing the issues, which have, for a while now, been politically incorrect for open political debate, has helped the Trump's team to really consolidate conservative supporters making him unexpectedly successful among his rivals from the Republican Party.

The case of the 2016 United States presidential election reveals that both liberal and conservative political elites have lost track of what really concerned the society thus allowing populist campaign to become successful where it was the least expected. Based on the electoral analysis of the United States of America, the paper argues that the crises of political elites losing their connection to their base electorate thus disrupting efficiency of democratic representation constitutes the underlying reason for the worldwide rise of populist political parties and movements.

Key words: electoral geography, right wing populism, western democracies, US presidential election.

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2017.68.29>
УДК 911.3

R. Slyvka, PhD Geography, Associate Professor
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

VULNERABILITY OF CENTRAL ASIAN STATES TO RISK OF TERRITORIAL AND POLITICAL CONFLICTS APPEARANCE

The collapse of the socialist bloc and multiethnic federations has become one of the most important events defining the modern World political map. This process accompanied by the emergence of a number of new borders and international and domestic conflicts. After 25 years of gaining independence still preserved a risk that territorial claims and mutual misunderstandings that may escalate to violent conflicts, mainly because of the increasing authoritarian tendencies in post-Soviet states. From this perspective, many of new states characterized as conflict-prone. The article proposes perspective pattern of estimation of the state's vulnerability degree to the conflict. The paper reviews a number of scientific approaches to explanation of the content of "vulnerability" in the modern geographical narrative. The peculiarities of the development of the concept of "vulnerability" in political geography are considered. It is justified the assumption that the state, the region can have different sensitivity to the risks that provoke territorial and political conflicts. Research pattern allows assess the degree of vulnerability in five main parameters: positional, historical, structural, dynamic and functional. The purpose of the paper is to show the effectiveness of using the multi-parametric vulnerability approach on the example of Central Asia. The region constituting by five post-Soviet countries and is capable to investigation because of it relatively cultural and political homogeneity. The methodology for the analysis of territorial conflicts at the macro-regional level is proposed. The level of vulnerability of various countries in the region to the manifestation of territorial conflicts assessed on the ground of 23 indicators. 5-score scale method is the way to formalize the correspondence between the nature of the indicator's and the level of risk that occurs with this precondition value. Results demonstrate the different degrees of vulnerability Central Asian states to international and domestic conflicts.

Keywords: territorial conflicts, vulnerability, preconditions to conflict, Central Asia.

Formulation of the problem. The collapse of the socialist bloc and three socialist federations, such as the USSR, the SFRY and Czechoslovakia, has become one of the most important events defining the modern world

political map. This process was accompanied by the emergence of a number of territorial conflicts. Various historical, cultural (ethnic and religious), political, economic and environmental factors had led to their emergence.